

ULRICEHAMNS
KOMMUN

Minnespeng, präglad 1947 i anledning av staden Ulricehamns läggande under landsrätt den 1.1 1948

Åtsidan: Ulricehamns sista borgmästare, Greve Carl Vilh Spens
Frånsidan: Rådhuset och Stora Torget
Konstnär: Skulptören Leo Holmgren

Historik

Stadens sigill

Historik

I kulturmiljövårdsprogrammet för Ulricehamns stad från 2002 beskrivs stadens framväxt och de kulturhistoriska värdena. Här sammanfattas en del av beskrivningen som en historik och som bakgrund till de förslag som planen innehåller

I en bygd rik på förhistoriska lämningar växte den medeltida staden fram ur en äldre handelsplats. Orten nämns redan under 1300-talet, men det är först i handlingar från 1400-talets senare hälft som Bogesund finns upptagen som stad. Först i mitten av 1700-talet bytte staden namn till Ulricehamn. Ätran förband området med hamnar vid kusten och Bogesund uppstod förmodligen just som en spontan handelsplats i skogsbygden på vägen mellan danska Halland och Västergötland.

Staden brändes ner

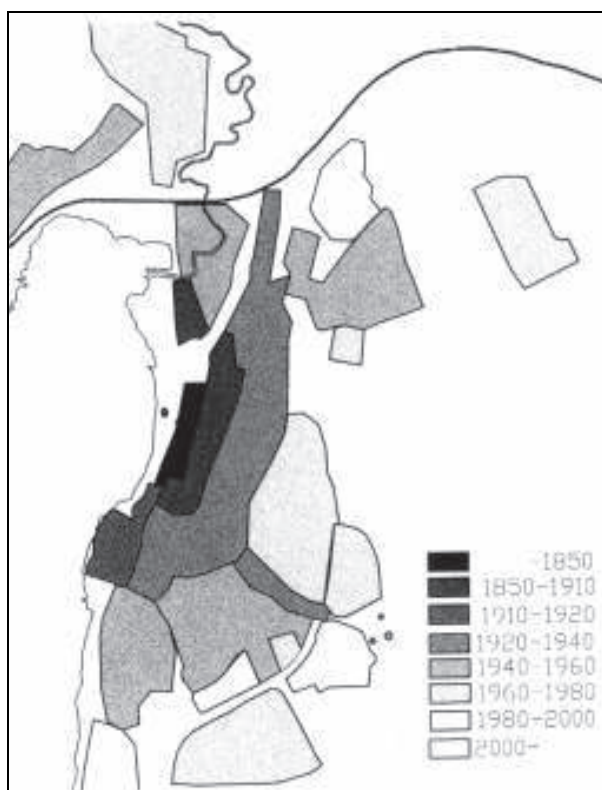
Den framväxande bebyggelsen var samlad kring en ridväg som löpte utmed stranden enligt samma sträckning som idag utgör Storgatan. Staden brändes ner till grunden av danska trupper vid ett par tillfällen under 1500-talet och idag finns inga medeltida byggnader kvar, förutom delar av kyrkan. Även om de äldsta delarna av kyrkan är från 1300-talet, har den sedan dess blivit kraftigt ut- och ombyggd.

Centrala Ulricehamn präglas idag av den medeltida stadsplanen, med långsmala tomter mellan den svagt slingrande Stora gatan och Lilla gatan (nuvarande Storgatan och Bogesundsgatan) samt tvärgränder ner mot sjöstranden.

På 1620-talet avgränsades staden tydligt med ett tullstaket. På torget låg det tornförsedda rådhuset och vid Storgatans slut byggdes den gamla kyrkan ut. Utanför södra tullen gick en bäck som drev ett antal mindre kvarnar och från Lilla gatan i öster gick fågatorna ut till kringliggande betesmark. Staden hade starka lantliga inslag. Stora gatans ladugårdslängor låg i slutningen mot sjön, medan uthusen på andra sidan sköt i vinkel upp mot Lilla gatan. Än idag känner vi igen tomtmönstren och kan ana tullstaketets utbredning, men inga byggnader från den här tiden finns bevarade.

Under 1700-talet förändrades stadsbilden påtagligt. Storgatan stensattes och husens stentrappor sköt ut i gatan. Vid en storbrand 1788 förstördes rådhuset och skolhuset vid torget, samt en rad gårdar längs Storgatan. Vid återuppbyggnaden uppfördes många av de nya husen i två våningar, målades med ljusa oljefärger och försågs med takpannor istället för torv.

Under 1800-talet fanns ett antal större gårdar – så kallade landerier. Gränsen mellan stad och omgivning blev än mindre tydlig när tullstaketet revs på 1820-talet och staden började växa.

Karta över Stadsbyggnadsordningen i Ulricehamn

Järnvägens påverkan på utvecklingen

Utvecklingen under 1800-talet präglar än idag stadsbilden, även om inte så många byggnader i sig står kvar. Efter den senaste stora stadsbranden 1897 uppfördes ny bebyggelse öster om Storgatan. Längs Lilla gatan, som breddades och kom att kallas Bogesundsgatan, påbörjades byggandet av en stenstad. Den första järnvägen kom på 1870-talet och gick från Ulricehamn till Vartofta. Runt Åsunden etablerades industrier och transporter runt sjön skedde med ångslupar. Även längs järnvägen växte småindustri upp. Järnvägen förde med sig att en rad nya byggnader som stationshus, butiker, fabriker, banker, hotell, föreningslokaler, missionshus, sjukstuga, badhus, villor och inte minst kurortsanläggning byggdes. Järnvägens dragning längs med sjökanten innebar också att stadens kontakt med vattnet bröts.

Teckning av Peter Waldenström

Ulricehamn som kurort

På kontinenten etablerades en mängd kurorter, idéerna spreds och på 1880-talet uppfördes Ulricehamns första sanatorium i nuvarande Stureparken. Efter bara något år flyttade verksamheten upp på ett höglänt parti sydost om staden. Här fanns stora rekreationsområden, rent källvatten och frisk luft. 1909 byggdes det nya vintersanatoriet. Gästerna transporterades med häst och vagn från tågstationen, en utlagd spårvagn kom aldrig i trafik då höjdskillnaderna visade sig vara för stora. Ulricehamn blev en kurort och stadens centrum kunde erbjuda hotell, restauranger, båtturer och kallbad. 1981 revs sanatoriebyggnaden efter att det tidigare dömts ut av brandmyndigheterna. På platsen för Vintersanatoriet ligger idag Lassalyckans friluftsgård, strax intill finns golfbanan från 1940-talet. Många av villorna längs Sanatorievägen är uppförda i kurortens anda, liksom den äldre bebyggelsen längs Nygatan.

Trädgårdsstad och stjärnhus

I stadsplanen från 1910 var trädgårdsstadens idéer tydliga och i slänten ovanför den äldre staden styckades tomter av för villor och egnahem. Kvarteren Ringblomman och Prästkragen är exempel på stadstypen. Gatorna är smala och slingrande och bebyggelsen består av friliggande enfamiljshus eller parhus på avgränsade tomter. Grönskan bäddar idag in husen och balanserar olikheterna i färg och form. Industri- och upplagstomterna placerades i stadsplanen vid de båda infartsvägarna. Vid Boråsvägen och vid Fiskebacken etablerades mindre industriområden.

Stjärnhusen vid Hemrydsgatan var de första större hyreshusen i Ulricehamn. Byggnaderna förenade kraven på

dagsljusbelysning i lägenheterna, grönskande gårdsbildningar och god ekonomi enligt femtioalets anda.

Handeln koncentreras

Efter kriget bröts det centrala bebyggelsemönstret upp. Detaljhandeln, kontoreringen och bilismen skapade nya förutsättningar och många av de gamla byggnaderna byttes ut eller renoverades hårt. Handeln koncentrerades till en central gågata, trafiken leddes i en ring runt centrum och innanför påbörjades saneringen av den gamla stadskärnan. I Ulricehamn var rivningsvägen under 60- och 70-talen lindrig i jämförelse med många andra svenska städer. Kvarteret Trasten vid Nygatan, Karlslätt och Husen vid Nillas väg är exempel på miljonprogramtidens (1965-74) bostadsproduktion.

80-talet blev en reaktion på sjuttioalets likformiga storskalighet. Kvarteret Kullen och norra entrén till Storgatan är exempel som återspeglar föreställningen om den ”goda staden” i slutet av 1900-talet. Det fanns en vilja att reparera tidigare upplevda misstag och nybyggnationer anpassades i form och skala till tidigare bebyggelse, det i sin tur innebar att även ett flertal pastischer uppfördes längs Storgatan under 1990-talet. Industrialiseringen blev aldrig omfattande i Ulricehamn, istället präglas staden fortfarande av småföretagaranda och småbrukaranda. Den äldre stadskärnan är relativt välbevarad och det omgivande kulturlandskapet har inte blivit exploaterat i någon stor utsträckning. Staden karaktäriseras idag av sin småskalighet. Vid infarterna ligger mindre industri, den äldre stadskärnan invid sjön utgår alltjämt från sin medeltida tomtindelning, ovanför löper tre långgator med bebyggelse från sekelskiftet 1900 och runt om breder sig 1900-talets villabebyggelse ut sig.